

3. 14. Качала С. Що нас губить, а що нам помочи може. Письмо для руських селян / С. Качала. – Львів, 1869. – 56 с. 15. Куций І. Степан Качала у контексті українського історіографічного процесу / І. Куций // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. – Тернопіль, 2008. – Вип. 2, ч. 2. – С. 57–63. 16. Мокляк Я. Українська молодь в програмі ордену Змертвихвстанців. Дві думки у справі "русського інтернату" у Львові (Валеріан Калінка і Степан Качала) / Я. Мокляк // Південний архів. Історичні науки. – 2002. – Вип. 7. 17. Мудрий М. Галицькі народовці в 60-х роках ХІХ століття: спроба модернізації української ідеї / М. Мудрий // Молода нація. Альманах. – Київ, 1996. – Вип. 3. – С. 213–219. 18. Пашук В. Просвітницькі ідеї о. Степана Качали / В. Пашук // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 2010. – № 19. – С. 345–380. 19. Пашук В. Товариство "Просвіта" крізь призму "Слова": до історії стосунків укр. громадсько-політ. угруповань Галичини (народовців і москвофілів) в др. пол. ХІХ ст. / В. Пашук. – Л.: Ін-т українознавства НАН України, 1999. – 39 с. 20. Перський С. Популярна історія Товариства "Просвіта" / С. Перський. – Львів, 1932. – 268 с. 21. Райківський, І. Раннє народовство та поширення етноніму "Україна" у Східній Галичині (1860-ті рр.) / Ігор Райківський // Галичина. – 2003. – № 9. – С. 57–72. 22. Сохоцький І. Що дали греко-католицька церква й духовенство українському народові / І. Сохоцький. – Філадельфія, 1951. – 104 с. 23. Ушакова С. Степан Качала – політик і публіцист / С. Ушакова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. – Тернопіль, 2007. – Вип. 1. – С. 41–45. 24. ЦДІАЛ України, ф. 348, оп. 1, спр. 7628, арк. 4–21, 14–15, 28, 66, 67, 68, 88–89, 102–103. 25. ЦДІАЛ України, ф. 348, оп. 1, спр. 7629, арк. 188, 230–231, 256, 256–259.

Петр Вивчарук

РОЛЬ И МЕСТО СТЕПАНА КАЧАЛЫ В ОСНОВАНИИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВА "ПРОСВИТА"

В статье проанализированы место и роль Степана Качалы в учреждении и деятельности общества "Просвита" в Восточной Галичине. Раскрыто его значение в формировании национального сознания украинцев в 60-х гг. XIX в.

Ключевые слова: Степан Качала, "Просвита", Восточная Галичина, Австро-Венгрия, "Слово".

Petro Vivcharyk

THE ROLE AND PLACE OF STEPAN KACHALA IN THE FOUNDATION AND FUNCTION OF THE ASSOCIATION "PROSVITA"

The article analyzes the the place and the role of Stepan Kachala in the foundation and function of the Association Prosvita in Eastern Halychyna. His importance in the formation of national awareness of ukrainians of 60's of the nineteenth century is explored here.

Key words: Stepan Kachala, "Prosvita", Eastern Halychyna, Austria-Hungary "Slovo".

УДК 94(477)"1920/1939"

Роман Мельник

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ ТА ОСОБОВОГО СКЛАДУ АРМІЇ У ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ С.ПЕТЛЮРИ

Стаття присвячена проблемі, пов'язаній з аналізом теоретичних основ підготовки офіцерських кадрів та особового складу армії у публіцистичній спадщині С. Петлюри. Показано основні концептуальні підходи С.Петлюри щодо методів проектування воєнної доктрини, складовою якої був вишкіл армійських фахівців.

Ключові слова: С. Петлюра, військовий вишкіл, військово-теоретичні праці, воєнна доктрина, публіцистика.

Процес розбудови та реформування Збройних сил України на сучасному її розвитку закономірно викликає інтерес до вивчення вітчизняного історичного досвіду, пошуку нових аналогій, котрі можна було б використати при вирішенні сучасних актуальних завдань, а саме вишколу та виховання армійського особового складу. Безпосереднє відношення до з'ясування цього питання має період визвольних змагань 1917–1921 рр., в ході яких відродження національних Збройних сил стало одним із вирішальних чинників боротьби за відновлення державності України.

Глибоке та всебічне вивчення проблеми підготовки командного складу армії УНР в теоретичних розробках військової еміграції міжвоєнного періоду, сьогодні має важливе наукове і

суспільно-політичне значення, позаяк сприяє об'єктивному висвітленню періоду формування Збройних сил України, пов'язаного з відродженням національної військової традиції та українського військового будівництва, його місця та ролі у боротьбі українців за незалежність, дає можливість з'ясувати місце армії у системі багатопартійного суспільства, методи та засоби, за допомогою яких можна виховувати національні збройні сили в дусі відданості державі, забезпечувати високий фаховий рівень їх підготовки.

Наукова новизна статті полягає в тому, що у публікації зроблено спробу проаналізувати теоретичні основи С. Петлюри щодо основ вишколу офіцерських кадрів та особового складу армії.

Об'єктом дослідження виступають військово-теоретичні праці С. Петлюри, у яких простежуються ідеї Головного отамана, щодо основ підготовки військових фахівців.

Предмет дослідження – особливості теоретичних основ підготовки офіцерських кадрів та особового складу армії у публіцистичній спадщині С. Петлюри.

Мета статті – дослідити теоретичні основи підготовки офіцерських кадрів та особового складу армії у публіцистичній спадщині С. Петлюри.

Історіографія цього питання представлена чималими здобутками дослідників новітньої доби. Завдяки сприятливим умовам, здобуття незалежності України, історики створили потужний пласт наукових робіт, які розкривають проблему військового вишколу армійських кадрів, періоду національної революції 1917–1921 рр. До таких робіт належать праці В. Голубка [3], М. Литвина [1], Ю. Науменка [16], Я. Тинчинка [5], В. Колячука [7], В. Сідака [17] та інших. Водночас, поза межами ґрунтовних узагальнень залишається питання, пов'язане із вивченням концептуальних підходів С. Петлюри щодо теоретичних основ підготовки армійських кадрів.

Поразка революції 1917–1921 рр., коли за межами України опинилося близько 100 тис. наших співвітчизників, із них не менше 40 тис. козаків, старшин і генералів армії Української народної республіки (УНР) [7, с. 24], не зупинили державно-соборного процесу. Особливість цієї хвилі еміграції полягала у тому, що прагнучи продовжити національно-визвольні змагання, українське військо з командуванням та урядом держави відступило до союзної Польщі. У цій ситуації Головний отаман С. Петлюра наказав військовому міністрові, після переходу польського кордону, 23 листопада 1920 р. “ні одної частини підлеглої Військовому Міністрові, не розпускати. Вони повинні розташовуватися на загальних умовах інтернування в цілях організації підготовчої праці для повернення на Україну” [1, арк. 69].

Розмістившись у таборах на території Польщі, дивізії і полки армії УНР із перших днів інтернування розгорнули широкомасштабну вишкільну та національно-патріотичну виховну роботу. Зусиллями командного складу, армійського та дивізійних культурно-освітніх відділів при військових штабах розпочалася інтенсивна робота над виробленням єдиної загальної системи військової освіти.

Власне, вже у міжвоєнний період на сторінках українських військових періодичних видань з'явилося чимало статей, які певною мірою висвітлювали проекти організації вишколу старшин і можливі напрямки роботи національно-патріотичного виховання вояків. Серед питань підготовки військ найчастіше порушувалися такі, як вишкіл, офіцерських кадрів для армії, організація військового навчання призовників, а також налагодження повноцінного бойового вишколу у частинах діючої армії. Характерно, що ця робота розглядалася в нерозривному зв'язку із виховним процесом [15, с. 220].

Важливе значення для вивчення питання військової підготовки офіцерських кадрів армії у теоретичній думці міжвоєнного періоду мають праці Головного отамана армії УНР С. Петлюри. У своїх студіях він зосереджується на проблемах вишколу військових кадрів, військово-виховної роботи у збройних силах, вироблення системи загальної військової освіти.

Опинившись в еміграції, на початку 1920-х рр., С. Петлюра свою подальшу діяльність мотивував тим, що боротьба за незалежну Україну призупинилася: “Боротьба за визволення Батьківщини тимчасово перервана. – писав він у зверненні до війська 12 лютого 1921 р. – Цей час треба використати на користь нашої рідної України, аби у найближчий сприяючий момент всім бути готовими кинутися в новий бій і раз і назавжди звільнити рідні степи, міста і села України від наших ворогів” [20, арк. 5–5 зв.]. Головний отаман вимагав терміново налагодити в інтернованих частинах виховну і вишкільну роботу, радив використовувати випробувані у роки збройної боротьби форми і методи зміцнення морально-бойового духу війська.

Власне у еміграції С. Петлюра розпочав розробку теоретичної концепції Української держави з поєднанням у ній національного і військового аспектів [4, с. 140]. При цьому, він значну увагу приділяв фаховій освіті старшинського корпусу військ УНР. Так, у першому номері воєнно-літературного журналу “Табір”, С. Петлюра під псевдонімом О. Ряст опублікував статтю “Табір (Чергові проблеми військового будівництва в українській військовій літературі)”, у якій Головний отаман накреслив основні аспекти національно-виховної роботи і виклав основні її завдання [11, с. 276]. Він підкреслював, що домінантою діяльністю усіх виховних вишкільних структур повинна стати українська

воєнна доктрина – "...виховання армії нашої в душі нашої державної концепції розрахована на мирний час"; пропонував згуртувати досвідчених військовиків, науковців, письменників, і розпочати роботу над налагодження видань "військово-наукової і військово-популярної літератури ... для належного виховання нашого козацького та особливо підстаршинського складу" [11, с. 276].

Головний отаман вважав, що ідеал національного будівництва повинен полягати в тому, "щоб дати пересічному військовому (як старшині, так і грамотному козакові) усе те, за допомогою чого він міг би задовольнити жагу воєнного знання, що потрібна йому для опанування мистецтва бути вояком – бійцем" [4, с. 140]. Для цього, за його переконаннями, потрібно було дбати про розвиток національної військової науки, зокрема літератури. На думку С. Петлюри, військово-історичні праці повинні прищеплювати особовому складу армії УНР "любов до Батьківщини, повагу до військової честі, почуття патріотизму національної поваги і відданості, та національно-державної дисципліни" – тобто ті чесноти, які повинні переважати у кожного вояка, від козака до офіцера [12, с. 36].

Для цього, на думку Головного отамана, потрібно було орієнтуватися у розвитку національної військової науки. Український офіцер, щоб стати професіоналом, зобов'язаний постійно стежити за новітніми надбаннями світової науки, зокрема військової літератури [4, с. 140]. Як одне з найважливіших завдань подій Української революції С. Петлюра визначав "питання вироблення військових чеснот у народі, от як мужність, хоробрість завзяття, витривалість, почуття національної честі і самопожертви" [12, с. 36].

У своїх теоретичних поглядах Головний отаман особливу увагу приділяв проблемі вишколу офіцерів Генерального штабу. Він виділяв цю проблему і наголошував на тому, що у зв'язку з відсутністю часу і засобів найефективнішим способом швидкого вишколу офіцерів було б відкриття прискорених курсів старшин Генерального штабу. Водночас теоретик пропонував для підвищення фаховості військового навчання офіцерів армії УНР, відряджати найздібніших старшин за кордон. "Для академічного вишколу треба вибрати певну кількість старшин і послати їх за кордон до військової академії. Послати необхідно до одної держави, в якій академічна військова справа поставлена на найкращий ступінь, для того щоб виробити в армії одноцілісність поглядів, так би мовити і пересадити школу з даної держави на український ґрунт" [15, с. 234].

Найавторитетнішими військовими закладами, до яких можна було скерувати офіцерів армії УНР, С. Петлюра вважав академії генеральних штабів Франції, Польщі та Румунії, тобто держав, військова доктрина і структура збройних сил яких найбільше "відповідала військовій доктрині УНР" [11, с. 300]. Особливі вимоги С. Петлюра ставив до військовиків, які мали б скеровуватися на навчання: "Ці особи мають мати закінчений повний курс військової школи, мусять бути всебічно бездоганними, здібними до систематичної праці. Їх необхідно зобов'язати підпискою певних умов: як от відслужити певний термін обов'язкової служби за роки навчання, ... обробити і перекласти на українську мову ті матеріали, які будуть викладатися в академіях. Усякий поділ цієї надзвичайно важливої праці з часом дасть потрібне число підручників для вживання їх у військових школах, на старшинських курсах" [11, с. 300].

Зрозуміло, що центральною постаттю у налагодженні та проведенні вишкільно-виховного процесу у війську є особа офіцера. Основні напрямки діяльності офіцерського корпусу у вихованні особового складу сформулював С. Петлюра. Він у своїх студіях визначав три складові виховного процесу. По-перше, це військово-патріотичне виховання молоді у школах. "Кожна школа, – наголошував він, – від нижчих до вищих, буде підготовлювати борця за ідею самостійності Української Народної Республіки. Школа повинна бути військовою одиницею. Це основна ідея і її ми будемо провадити у всій нашій праці" По-друге, відродження в українській армії національних історичних традицій. По-третє, використання в національному військовому будівництві найкращих досягнень світової військової думки [4, с. 140].

Відповідно до тверджень Головного отамана наріжним каменем усієї виховної роботи у війську мало стати національно-патріотичне виховання, піднесення національної свідомості воїна. Цікавим був той факт, що національно-патріотичному вихованню надавалася навіть перевага над суто військовим вишколом. Це можна пояснити тим, що в армії УНР основна маса особового складу мала за собою не тільки теоретичний, а й практичний вишкіл світової війни. За таких умов С. Петлюра наголошував, що найскладнішим завданням у виховній роботі буде необхідність докорінного змінення психології мислення військовика, подолання давніх стереотипів [11, с. 277].

Не зайвим підтвердженням державницького підходу Головного отамана до визначення шляхів формування збройних республіканських сил була система розроблених ним заходів, скерованих на виховання у національному дусі бойових якостей особового складу армії УНР. Це і плекання патріотизму, гартування сили волі, формування мужності та почуття відповідальності перед Батьківщиною – чи не найважливіші підвалини морального здоров'я бійця збройних сил незалежної держави. Виключне значення, у цій площині, надавалося пропаганді військових подвигів української

історичної минульщини. З цього приводу керівник Директорії наголошував, що в історії України “є стільки лицарського, величавого і приваблиючого, поруч з тяжким та трагічним, що воно викликати найбільші емоції в душі вояка і збуджуватиме найшляхетніші струни в його душі” [4, с. 142].

Прискіпливу увагу Головного отамана викликала довійськова підготовка. Серед першочергових заходів він визначав виняткову важливість фізичного виховання населення та запровадження його дошкільних програм як обов’язкової дисципліни, організації ознайомчих військових курсів для школярів, популяризації військової справи у юнацькому середовищі, створення цивільних товариств сприяння армії, котрі б забезпечували нерозривний зв’язок між армією та населенням [15, с. 271].

Отже, С. Петлюра вважав, що домінантою діяльності усіх виховних вишкільних структур мала бути українська військова доктрина, ґрунтована на наданні ефективної освіти. У своїх студіях, теоретик зосереджувався на проблемах, пов’язаних з підготовкою військових кадрів, патріотично-виховної роботи у збройних силах, вироблення загальної системи військової освіти. Не менш важливу увагу Головний отаман приділяв проблемі підготовки підстаршинських кадрів. Загалом ним розроблено низку теоретичних шляхів формування єдиної системи військової освіти, яка у майбутньому мала б бути врахована при творенні національних збройних сил.

Список використаних джерел

1. ЦДАВО України, ф. 1074, оп. 2, спр. 32, арк. 69.
2. Дещинський Л.Є. З історії створення Збройних сил Української Народної Республіки (березень 1917 – березень 1918) / Дещинський Л.Є. // Вісник Державного університету “Львівська політехніка”. Держава та армія. – 1998. – № 344 – С. 3–13.
3. Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917– 1918. Утворення та боротьба за державу / В. Голубко. – Львів: Кальварія, 1997. – 288 с.
4. Голубко В. Питання військової доктрини УНР у практичній діяльності та теоретичній спадщині С.Петлюри / В. Голубко // Ефективність державного управління. – Львів, 2002. – Вип. 1–2. С. 139.
5. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921) Наукове видання / Я. Тинченко. – Київ: Темпора, 2007. – 536 с.
6. Литвин М. Збройні сили України першої половини ХХ ст. генерали і адмірالی / Литвин М. Науменко – К.–Львів: Сага, 2007. – 239 с.
7. Коляничук О. Українська військова еміграція у Польщі 1920-1930 / О. Коляничук. – Львів, 2000. – 274 с.
8. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХст.) / [під ред. І.Крип’якевича, Б.Гнатевича, З.Стефаніва]. – Львів, 1936. – С. 226–229
9. Коляничук О. Симон Петлюра і українсько-польські відносини – армія УНР у польських таборах (1920–1924 рр.) / О. Коляничук О. – С. 1.
10. Петлюра С. Статті, листи, документи // С.Петлюра. – Т. III. – К. 1999. С. 513.
11. Петлюра С. “Табір”. (Чергові проблеми військового будівництва в українській військовій літературі) / Симон Петлюра // Статті / [упор., та автор передм. О. Климчук]. – К.: Дніпро, 1993. – С. 276–303.
12. Петлюра С. Завдання української військової літератури / Симон Петлюра. – Варшава: Варяг, 1937. – 54 с.
13. Петлюра С. Лист до генерала-хорунжого Миколи Удовиченка / Симон Петлюра // Статті: [упор., та автор передм. О. Климчук]. – К., 1993. – С. 220–228.
14. Петлюра С. Статті / Симон Петлюра / [упор, та автор передм. О. Климчук]. – К.: Дніпро, 1993. – С. 211–235.
15. Петлюра С. Сучасна українська еміграція та її завдання / Симон Петлюра // Статті: [упор, та автор передм. О. Климчук]. – К.: Дніпро, 1993. – С. 231–275.
16. Прохода В. Вождь та військо // Збірник пам’яті Симона Петлюри. – Прага 1930. С.43.
17. Сідак В. На шляху до воєнної доктрини (історичний нарис 1917–1920 рр.) / В. Сідак – К. 2001. – 214 с.
18. Евтимович В. Про вищу військову освіту // Запорожець. – Париж. – 1938.
19. Цапко І. Військовий вишкіл / І. Цапко // Вояк. – 1935. – С. 8.
20. ЦДАВО України, ф. 1074, оп. 5, спр. 20, арк. 5–5 зв.

Роман Мельник

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ ОФИЦЕРСКИХ КАДРОВ И ЛИЧНОГО СОСТАВА АРМИИ В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОЙ НАСЛЕДИИ ПЕТЛЮРИ

Стаття посвячена проблеме связанной с анализом теоретических основ подготовки офицерских кадров и личного состава армии в публицистическом наследии С. Петлюры. Показаны основные концептуальные подходы Петлюры, о методах проектирования военной доктрины, составляющей которой было обучение армейских специалистов.

Ключевые слова: С. Петлюра, военную подготовку, военно-теоретические труды, военная доктрина, публицистика.

Roman Melnyk

THEORETICAL BASIS OF PREPARATION OF OFFICERS AND PERSONNEL OF THE ARMY IN THE JOURNALISM HERITAGE PETLIURA

This article is devoted to the problem associated with the analysis of the theoretical foundations of training of officers and army personnel in the journalism heritage Petliura. Displaying basic conceptual approaches Petliura, on methods of designing military doctrine, which was part of the training of military professionals.

Key words: Petliura, military training, military-theoretical works, military doctrine, journalism.

УДК 94(477)

Оксана Сем'яник

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ ЛОНГИНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО

У статті автор розкриває аспекти формування особистості та становлення ідейно-політичних переконань одного з провідних громадсько-політичних та державних діячів початку ХХ ст. Л. Цегельського, виділяє ряд основних рис, які чи не найбільше вплинули на світогляд та громадську позицію політика. Автором робиться спроба висвітлити поставлені перед собою завдання через виокремлення ряду етапів у житті Л. Цегельського, які мали визначальне значення на формування та становлення його ідейно-політичних переконань.

Ключові слова: Л. Цегельський, М. Драгоманов, особистість, світогляд, національна свідомість.

На зламі ХІХ–ХХ ст. в українському національно-визвольному русі Галичини сформувалася нова генерація громадсько-політичних діячів, які активно підтримали процес національного відродження та формували програму боротьби за незалежну і соборну Українську державу.

До плеяди відомих постатей належав і Лонгин Цегельський, який народився 29 серпня 1875 р. у селі Камінка Струмилова (Кам'янка Буська) на Львівщині у сім'ї греко-католицького священика о. Михайла Цегельського, відомого на той час громадського діяча.

Історіографічні напрацювання про діяльність Л. Цегельського, на відміну від інших діячів, не є вельми репрезентативними. Можемо виділити короткі за змістом статті Я. Дашкевича [1], О. Дроздовської [2], В. Качкана [3], О. Малюти [4], І. Патера [5]. Проте у більшості праць інформація про Л. Цегельського носить довідковий характер.

У наш час, коли позиція української еліти та інтелігенції є вирішальною для виховання національної гідності та любові до своєї батьківщини у молодого покоління українців, світоглядні переконання Л. Цегельського, в яких завжди на першому місці були інтереси власного народу, могли б послужити позитивним прикладом.

Мета статті – дослідити основи формування особистості та ідейно-політичних переконань Л. Цегельського.

Виходячи з актуальності тематики, основними завданнями є: розкрити особливості формування особистості Л. Цегельського, виокремити певні періоди та чинники, які найбільше вплинули на його ідейно-політичні та загалом світоглядні переконання.

Стійка життєва позиція Л. Цегельського сформувалася поступово, з набуттям важливого життєвого досвіду і допомагала чітко орієнтуватися у тодішній ситуації та блискуче виконувати ті завдання, котрі він ставив перед собою.

Визначальними періодами у вихованні та формуванні особистості Л. Цегельського, його подальшої життєвої позиції, на нашу думку, було дитинство та юність, передусім родинне оточення. Навчання у гімназії та університеті стало гідним продовженням процесу утвердження тих основ світогляду і цінностей, які Л. Цегельському прищепило родинне виховання.

У цьому контексті доречним, вважаємо наголосити на окремих аспектах діяльності батька Л. Цегельського, греко-католицького пароха о. Михайла – постать та суспільна діяльність якого справили неабияку роль на формування особистості та світогляду сина.

Авторитет батька о. Михайла Цегельського, не тільки як духовного наставника, а й громадсько-політичного діяча у повіті сприяв тому, що сімейне середовище Цегельських завжди було відкрите для відомих діячів краю, а родинний дім із багатоміською бібліотекою служив осередком